

सिंचन प्रकल्पांवरील कालवे सल्लागार
समित्यांची पुनर्रचना.

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: कासस २०१५/(प्र.क्र.१६२/२०१५)/सि.व्य.(म.),
मंत्रालय, मुंबई -४०० ०३२.
दिनांक: १८ मार्च, २०१६

वाचा :-

- १) शासन निर्णय क्रमांक: : सीएमई १०९९/१७९/९९/सि.व्य.(म.), दिनांक २२.०८.२०००.
- २) शासन निर्णय क्रमांक: कासस २००२/ ३३९/०२/ सि.व्य. (म.), दिनांक ६.३.२००३.

प्रस्तावना:-

संदर्भित शासन निर्णयान्वये सिंचन प्रकल्पाच्या व्यवस्थापनात लाभधारकांचा सहभाग वाढण्यासाठी कालवे सल्लागार समित्या व पाणी पंचायत समित्या स्थापन करण्याच्या सूचना दिल्या असून, या आदेशातील तरतूदीनुसार दर पाच वर्षांनी नविन कालवा सल्लागार समिती स्थापन करणे आवश्यक आहे. राज्यात मोठे, मध्यम व लघु पाटबंधारे प्रकल्पांची संख्या मोठी असल्याने त्यावर कालवा सल्लागार समित्यांना विहित वेळेत मंजूरी देणे शक्य होत नसल्याने अनेक प्रकल्पांवर कालवा सल्लागार समिती आस्तित्वात नसल्याचे निदर्शनास आले आहे. सन २००३ मध्ये राज्याने जलनिती स्विकारली, MMISF Act २००५ व MWRRA Act २००५ लागू केले आहेत. पाण्याचा वापर काटकसरीने व इष्टतम करण्यासाठी सिंचन व्यवस्थापनामध्ये पाणी वापरकर्त्यांचा व पाणी वापर संस्थांचा सहभाग अनिवार्य केलेला आहे. त्यादृष्टीने कालवा सल्लागार समित्या निर्माण करणे व नियमित बैठका घेणे महत्त्वाचे आहे. बदललेल्या परिस्थितीमध्ये सिंचन प्रकल्पांवरील कालवे सल्लागार समित्या अधिक व्यापक, लोकाभिमुख व सक्षम करण्यासाठी त्यांची पुनर्रचना करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते.

शासन निर्णय:-

संदर्भित शासन आदेश अधिक्रमित करून सिंचन प्रकल्पांवरील कालवे सल्लागार समित्यांची पुनर्रचना खालीलप्रमाणे करण्यात येत आहे.

१.०० कालवा समितीची रचना :-

सिंचन प्रकल्पाची व्याप्ती विचारात घेऊन त्यानुसार कालवा सल्लागार समित्यांची पुनर्रचना सोबतच्या परिशिष्टामध्ये दिल्यानुसार करण्यात येत आहे.

२.०० कालवा समितीची कार्यक्षेत्र :-

- २.१ प्रकल्पाचे वार्षिक पाणी नियोजन करणे, मागील हंगामाच्या PIP अनुपालनांचा आढावा घेणे व चालू हंगामातील पाण्याच्या नियोजनाबद्दल चर्चा करून शिफारशी करणे.
- २.२ प्रकल्पाची निर्मित सिंचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचन क्षेत्र यातील तफावती बाबत चर्चा करणे व उपाययोजना सूचविणे.
- २.३ प्रकल्पाच्या संपूर्ण लाभक्षेत्रात MMISF Act मधील तरतूदीनुसार पाणी वापर संस्था निर्माण करण्याबाबत सल्ला देणे.

- २.४ MMISF Act मधील तरतूदीनुसार पाणी वापर संस्थांचे पाणी हक्क (Water Entitlement) अंमलबजावणीचा आढावा घेणे, पाणी वापर संस्थांच्या कामकाजातील अडीअडचणींवर चर्चा करून सल्ला देणे.
- २.५ लाभक्षेत्रातील भूजल व भूपृष्ठजलाचा संयुक्त वापर (Conjunctive use) इष्टतम करण्याचे नियोजन करणे, सूक्ष्म सिंचन पद्धतीचा वापर वाढविण्यासाठी उपाययोजना सुचविणे.
- २.६ पाणीपट्टी थकबाकी व पाणी वापर संस्थांना दयावयाचा परतावा याबाबत आढावा घेणे.
- २.७ लाभक्षेत्रात शेतकऱ्यांचे मेळावे, शेती प्रदर्शने, तज्ञांची व्याख्याने आयोजित करण्याचा कार्यक्रम निश्चित करणे. याशिवाय अध्यक्षांच्या मान्यतेने प्रकल्पाच्या सिंचन व्यवस्थापनासंबंधित इतर विषय घेता येतील.
- २.८ महाराष्ट्र पाटबंधारे अधिनियम १९७६, म.ज.नि.प्रा. अधिनियम २००५, म.सिं.प शे.व्य. अधिनियम २००५, राज्य जलनिती मधील तरतूदींमध्ये निर्णय घेण्याचे कालवा सल्लागार समितीवर बंधनकारक राहिल.
- ३.०० या निर्णयानुसार कालवा सल्लागार समित्या कायमस्वरूपी कार्यरत राहतील. समित्या निर्माण करण्यासाठी वेगळी मान्यता घेण्याची गरज राहणार नाही. निवडणूका, बदल्या इ. कारणांमुळे नियुक्त होणा-या सभासदांच्या ठिकाणी नविन येणाऱ्या सभासदांना माहिती देणे, त्यांना बैठकीसाठी निमंत्रण देणे ही सदस्य सचिवांची जबाबदारी राहिल.

४.०० कालवा सल्लागार समितीच्या बैठकीचे आयोजन:-

- ४.१ कालवे सल्लागार समितीची बैठक प्रत्येक हंगामापूर्वी घेण्यात यावी. टंचाईच्या परिस्थितीमध्ये सिंचनाचे पाणी पिण्यासाठी आरक्षण करण्याची मागणी जिल्हाधिकाऱ्यांकडून प्राप्त झाल्यास विशेष बैठक बोलविता येईल.
- ४.२ सर्व सिंचन प्रकल्पांवर विहित केल्यानुसार नियमितपणे बैठका पार पाडल्या जातील याबाबत संनियंत्रण संबंधित मुख्य अभियंता व अधीक्षक अभियंता स्तरावरून करावे. त्यासाठी प्रदेश व मंडळ स्तरावर स्वतंत्र नोंदवह्या ठेवाव्यात. बैठकीची विषयसूची किमान १० दिवस अगोदर सर्व सदस्यांना वितरीत करावी.
- ४.३ कालवे सल्लागार समित्यांच्या बैठका या शक्यतो लाभक्षेत्रात आयोजित कराव्यात.
- ४.४ महाराष्ट्र जलसंपत्ती प्राधिकरण कायदामधील तरतूदीनुसार नदीखोऱ्यातील समन्यायी पाणी वाटपाच्या तरतूदीनुसार पिण्याच्या पाण्याचे आकस्मिक आरक्षण शासन निर्णय जलसंपदा विभाग क्र. संकीर्ण १००३/ (३१०/०३)/ सिंव्य(धो), मंत्रालय, मुंबई, दि. १० ऑगस्ट, २००४ नुसार करण्यात येते. कालवा सल्लागार समितीच्या बैठकीपूर्वी बिगर

सिंचन आरक्षणे अंतिम करावीत. म.ज.नि.प्रा. ने दिलेले निर्णय कालवा सल्लागार समितीवर बंधनकारक राहतील.

४.५ प्रत्येक सिंचन हंगामातील पाण्याचे नियोजन करण्यासाठी वेळेत बैठकीचे नियोजन करण्याची जबाबदारी सदस्य सचिवांची राहिल.

- ५.०० ज्या प्रकल्पावर महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन कायदा २००५ अन्वये प्रकल्पस्तरीय पाणीवापर संस्था स्थापन झाली आहे अशा प्रकल्पावर कालवा सल्लागार समिती असणार नाही. तसेच प्रकल्पस्तरीय पाणी वापर संस्था स्थापन झाल्यास त्या प्रकल्पावरील अस्तीत्वातील कालवा सल्लागार समिती आपोआप संपुष्टात येईल.
- ६.०० कालवा सल्लागार समितीच्या बैठकीचे इतिवृत्त अध्यक्षांच्या मान्यतेने सदस्य-सचिव स्तरावरून ७ दिवसात निर्गमित करण्याची व सर्व सदस्यांना पोहचवण्याची जबाबदारी सदस्य-सचिवांची राहिल.
- ७.०० बैठकीतील निर्णयांना स्थानिक माध्यमांद्वारे प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रामध्ये व्यापक प्रसिद्धी देण्यात यावी. बैठकीत ठरविलेल्या आवर्तनाच्या तारखा वर्तमानपत्रे, आकाशवाणी, दूरचित्रवाणी, लाभक्षेत्रातील सर्व ग्रामपंचायतीमध्ये व पाणी वापर संस्थेच्या कार्यालयात देण्यात याव्यात.
- ८.०० सिंचन व्यवस्थापनात लाभधारकांचा सहभाग वाढविण्यासाठी कालवा सल्लागार समितीच्या नियमित बैठका घेणे महत्त्वाचे आहे. प्रत्येक हंगामात (खरीप, रब्बी, उन्हाळी) कालवा सल्लागार समितीच्या बैठकीचे आयोजन करण्यात यावे. आपल्या कार्यक्षेत्रातील सर्व प्रकल्पांवर नियमित होणाऱ्या बैठका होतील, यावर नियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी संबंधित मुख्य अभियंता, अधीक्षक अभियंता, कार्यकारी अभियंता व उप अभियंता यांची राहिल. कार्यक्षेत्रातील प्रकल्पांच्या संख्येनुसार घ्यावयाच्या बैठकांबाबत स्वतंत्र (K.R.A.) फलनिष्पत्ती क्षेत्र करून त्याचा अंतर्भाव गोपनीय अहवालामध्ये नोंद घेण्यात यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०३१९१४५९२१२६२७ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

सोबत : परिशिष्ट.

(सं.अ.टाटू)
शासनाचे उप सचिव

प्रत,

१. मा.मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव

२. मा.अध्यक्ष /उपाध्यक्ष, विधान सभा, विधान भवन ,मुंबई.
३. मा.सभापती/उपसभापती , विधान परिषद विधान भवन,मुंबई.
४. मा.विरोधी पक्षनेते, विधान सभा, मुंबई यांचे कार्यालय , विधानभवन ,मुंबई.
५. मा.विरोधी पक्षनेते, विधान परिषद , मुंबई यांचे कार्यालय , विधानभवन ,मुंबई.
६. मा.मंत्री, जलसंपदा यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय,मुंबई
७. मा.राज्यमंत्री, जलसंपदा यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय,मुंबई
८. महाराष्ट्र राज्यातील सर्व लोकसभा/राज्यसभा सदस्य
९. सर्व विधानसभा/ विधान परिषद सदस्य
- १०.मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- ११.प्रधान सचिव (जसंप्र व वि) यांचे स्वीय सहाय्यक , मंत्रालय,मुंबई
- १२.सचिव (जसंव्य व लाक्षेवि) यांचे स्वीय सहाय्यक ,जलसंपदा विभाग,मंत्रालय,मुंबई
- १३.प्रधान सचिव, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यांचे स्वीय सहाय्यक , मंत्रालय,मुंबई
- १४.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई
- १५.महालेखापाल-१, (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परीक्षा) महाराष्ट्र राज्य,मुंबई.
- १६.महालेखापाल-२, (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परीक्षा) महाराष्ट्र राज्य,नागपूर.
- १७.सर्व कार्यकारी संचालक, जलसंपदा विभाग
१८. सर्व विभागीय महसूल आयुक्त/ कृषि आयुक्त, पुणे
- १९.मुख्य अभियंता (पा) व सहसचिव,जलसंपदा विभाग,मंत्रालय,मुंबई
- २०.सर्व मुख्य अभियंता/ मुख्य अभियंता व प्रशासक, जलसंपदा विभाग
- २१.माहिती व जनसंपर्क महासंचनालय,मंत्रालय,मुंबई
- २२.सर्व अधीक्षक अभियंता/ अधीक्षक अभियंता व प्रशासक
- २३.आंतरवित्त सल्लागार व उप सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय,मुंबई
- २४.सर्व जिल्हाधिकारी
- २५.सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
- २६.सर्व महानगरपालिका आयुक्त/ मुख्याधिकारी
- २७.सर्व जिल्हा कृषि अधीक्षक
२८. ग्रंथालय, विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन ,मुंबई
- २९.सिंव्य (महसूल) कार्यासन संग्रहार्थ.

शासन निर्णय क्रमांक : कासस २०१५/ प्र.क्र. १६२/२०१५/सिव्य(म), दिनांक : १८ मार्च, २०१६ चे जोडपत्र

मोठ्या, मध्यम व लघु पाटबंधारे प्रकल्पांवरील कालवा सल्लागार समित्यांची रचना

तपशील	मोठे प्रकल्प (प्रकार अ) प्रकल्पाचे लाभक्षेत्र एक लक्ष हेक्टरपेक्षा जास्त असल्यास	मोठे प्रकल्प (प्रकार ब) प्रकल्पाचे लाभक्षेत्र एक लक्ष हेक्टरपेक्षा कमी असल्यास	मध्यम प्रकल्प	लघु प्रकल्प
अध्यक्ष	मा.मंत्री/मा.राज्यमंत्री (जलसंपदा)	मा. मंत्री/मा.राज्यमंत्री (जलसंपदा)/मा.पालकमंत्री	कार्यकारी अभियंता	उपविभागीय अभियंता
सदस्य-सचिव	अधीक्षक अभियंता	अधीक्षक अभियंता	उप अभियंता	शाखा अभियंता
शासकीय सदस्य	१. लाभक्षेत्रातील सर्व मा.मंत्री, मा.राज्यमंत्री (केंद्र व राज्य शासनाचे) २. महामंडळाचे कार्यकारी संचालक, संबंधित मुख्य अभियंता, अधीक्षक अभियंता, सर्व संबंधित कार्यकारी अभियंता. ३. लाभक्षेत्रातील जिल्ह्यांचे महसूल आयुक्त, संबंधित सर्व जिल्हाधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी. ४. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या औद्योगिक विकास महामंडळाचे अधीक्षक अभियंता / कार्यकारी अभियंता. ५. जिल्हा कृषी विकास अधिकारी ६. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या महानगरपालिका आयुक्त, नगरपालिका मुख्य कार्यकारी अधिकारी.	१.लाभक्षेत्रातील सर्व मा.मंत्री, मा.राज्यमंत्री (केंद्र व राज्य शासनाचे) २.संबंधित महामंडळाचे कार्यकारी संचालक/ मुख्य अभियंता/ प्रकल्पाचे कार्यकारी अभियंता/ ३.जिल्हाधिकारी ४. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या औद्योगिक विकास महामंडळाचे अधीक्षक अभियंता / कार्यकारी अभियंता. ५.जिल्हा कृषी विकास विकास अधिकारी ६.पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या महानगरपालिकांचे आयुक्त, नगरपालिका मुख्य कार्यकारी अधिकारी	१. कार्यकारी अभियंता/ उप अभियंता २. संबंधित गट विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद. ३. तालुका कृषी विकास अधिकारी, शेती विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद किंवा त्यांचा प्रतिनिधी. ४. जिल्हाधिकारी कार्यालयातील प्रतिनिधी. ५. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या महानगरपालिकांचे आयुक्त, नगरपालिका मुख्य कार्यकारी अधिकारी ६. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या औद्योगिक विकास महामंडळाचे अधीक्षक अभियंता/ कार्यकारी अभियंता.	१. उप विभागीय अधिकारी २. लाभक्षेत्रातील सर्व ग्रामसेवक ३. लाभक्षेत्रातील सर्व कृषी सहायक ४. जिल्हाधिकारी कार्यालयातील प्रतिनिधी. ५. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या नगरपालिकेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी ६. पाणी पुरवठा अवलंबून असलेल्या औद्योगिक विकास महामंडळाचे कार्यकारी अभियंता.
अशासकीय सदस्य	१. लाभक्षेत्रातील लोकसभा, राज्यसभा, विधानसभा, विधान परिषद सदस्य, जिल्हा परिषद अध्यक्ष. २. पाणी पुरवठा अवलंबून साखर कारखान्याचे अध्यक्ष. ३. जिल्हा फळबाग संघाचे अध्यक्ष ४. जिल्हा कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे अध्यक्ष ५. पाणी वापर संस्थांचे प्रतिनिधी- कालवास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे अध्यक्ष, वितरीकास्तरीय व लघु वितरीकास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे प्रतिनिधी (एक) ६. पाणी वापर संस्थेची महिला संचालक. (शीर्ष भाग, मध्यभाग, पूच्छभागातील-प्रत्येकी एक सदस्य) ७. पाणी वापर संस्थेमधील अनुसूचित जातीचा, अनुसूचित जमातीचा, अल्पसंख्यांक जमातीचा व आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकाचा - प्रत्येकी एक सदस्य.	१. लाभक्षेत्रातील लोकसभा,राज्यसभा,विधानसभा, विधान परिषद सदस्य, जिल्हा परिषद अध्यक्ष. २. पाणी पुरवठा अवलंबून साखर कारखान्याचे अध्यक्ष. ३. जिल्हा फळबाग संघाचे अध्यक्ष ४. जिल्हा कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे अध्यक्ष ५. पाणी वापर संस्थांचे प्रतिनिधी - कालवास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे अध्यक्ष, वितरीकास्तरीय व लघु वितरीकास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे प्रतिनिधी. (एक) ६. पाणी वापर संस्थेची महिला संचालक. (शीर्ष भाग, मध्यभाग, पूच्छभागातील-प्रत्येकी एक सदस्य) ७. पाणी वापर संस्थेमधील अनुसूचित जातीचा, अनुसूचित जमातीचा, अल्पसंख्यांक जमातीचा व आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकाचा - प्रत्येकी एक सदस्य.	१.लाभक्षेत्रातील लोकसभा, राज्यसभा, विधानसभा, विधान परिषद सदस्य, जिल्हा परिषद अध्यक्ष. २. पाणी पुरवठा अवलंबून साखर कारखान्याचे अध्यक्ष. ३.जिल्हा फळबाग संघाचे अध्यक्ष ४.जिल्हा कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे अध्यक्ष ५.पाणी वापर संस्थांचे प्रतिनिधी - कालवास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे अध्यक्ष, वितरीकास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे अध्यक्ष, लघु वितरीकास्तरीय पाणी वापर संस्थेचे अध्यक्ष (एक) ६. पाणी वापर संस्थेची महिला संचालक. (शीर्ष भाग, मध्यभाग, पूच्छभागातील-प्रत्येकी एक सदस्य) ७. पाणी वापर संस्थेमधील अनुसूचित जातीचा, अनुसूचित जमातीचा, अल्पसंख्यांक जमातीचा व आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकाचा - प्रत्येकी एक सदस्य.	१. लाभक्षेत्रातील लोकसभा, राज्यसभा, विधान परिषद , विधानसभा, जिल्हा परिषद सदस्य व सरपंच २. पाणी वापर संस्थेचे सर्व संचालक ३. ग्रामपंचायत सदस्य महिला प्रतिनिधी ४. पाणी वापर संस्थेची महिला संचालक. (शीर्ष भाग, मध्यभाग, पूच्छभागातील-प्रत्येकी एक सदस्य) ५. पाणी वापर संस्थेमधील अनुसूचित जातीचा, अनुसूचित जमातीचा, अल्पसंख्यांक जमातीचा व आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकाचा - प्रत्येकी एक सदस्य.

टीप : वितरिकास्तरीय व लघु वितरिकास्तरीय संस्थांचे प्रत्येकी एक प्रतिनिधी, पाणी वापर संस्थेमधील अनुसूचित जातीचा, अनुसूचित जमातीचा, अल्पसंख्यांक जमातीचा, आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल वर्गाचा व शीर्ष भाग, मध्यभाग, पूच्छभागातील-प्रत्येकी एक प्रतिनिधी यांची मुदत पाच वर्षे राहिल व त्यांच्या निवडीचे अधिकार अध्यक्षांच्या सल्ल्याने सदस्य सचिवांना राहतील.

(सं.अ. टाटू)
शासनाचे उप सचिव